

سلسله گزارش‌های نظارتی بخشی تعاون (۲): تعاونی‌های نیروهای مسلح

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۲/۱۵

شماره مسلسل: ۲۰۶۹۷

کد موضوعی: ۲۱۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

سلسله گزارش‌های نظارتی بخش تعاون (۲): تعاونی‌های نیروهای مسلح

نوع گزارش: طرح و لایحه ، نظارتی ، راهبردی ، پیش‌نویس قانونی

نام دفتر:

مطالعات اجتماعی (گروه توسعه تعاون، مشارکت‌های مردمی و سرمایه اجتماعی)

تهیه و تدوین کننده:

معصومه ندیری (گروه توسعه تعاون، مشارکت‌های مردمی و سرمایه اجتماعی)

مدیر مطالعه:

محمدتقی ضرغام افشار

اظهار نظر کننده:

عسگر صفری (دفتر مطالعات سیاسی)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

الیاس اروانه (معاون اسبق اداره کل تعاون استان تهران)، غلامرضا حجاززاده (معاون سرپرست دفتر نوسازی و توانمندسازی تعاونی‌های وزارت تعاون)

ناظران علمی:

هادی افراسیابی، محمدرضا مالکی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی راد

گرافیک و صفحه آرایی:

محمد دهقانی شهربابی

واژه‌های کلیدی:

- تعاونی‌های نیروهای مسلح
- پیشنهاد‌های اصلاح و به‌روزرسانی قوانین بخش تعاونی اقتصاد
- بخش تعاونی

تاریخ شروع مطالعه: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱

فهرست مطالب

۶	چکیده.....
۷	خلاصه مدیریتی.....
۸	۱. مقدمه.....
۱۰	۲. پیشینه پژوهش.....
۱۶	۳. آشنایی با تعاونی‌های نیروهای مسلح در ایران.....
۲۰	۴. مروری بر تعاونی‌های نیروهای مسلح در سایر کشورها.....
۲۳	۵. جمع‌بندی و پیشنهادها.....
۲۶	منابع و مآخذ.....

فهرست جداول

۱۰	گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس با موضوع تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مسلح و نظامی در ایران.....
۱۱	جدول ۲. تحلیل سوابق تقنینی.....
۲۴	جدول ۳. پیشنهادات اجرایی.....

فهرست شکل

۲۲	شکل ۱. ساختار سازمانی تعاونی‌های نظامی در جهان.....

سلسله گزارش‌های نظارتی بخش تعاون (۲): تعاونی‌های نیروهای مسلح

چکیده

نقش‌آفرینی به‌عنوان تعاونی‌های تأمین نیاز مصرف‌کنندگان و یا حتی مشارکت با وزارت تعاون برای توانمندسازی تعاونی‌های صنعتی نمونه‌هایی از این دست هستند. این مهم به شرطی محقق می‌شود که یک همکاری نظام‌مند بین تعاونی‌های نظامی با متولیان دولتی بخش تعاونی فراهم آید. استقلال تعاونی‌های نظامی از قانون بخش تعاون تبعاتی دارد که می‌تواند برای خود این تعاونی‌ها و ارتباطشان با بخش تعاونی مشکلاتی را ایجاد کند. گزارش حاضر تلاش دارد با حفظ استقلال تعاونی‌های نظامی این مشکلات را بررسی و ارائه راهکار نماید تا هم ساختار درونی تعاونی‌های نظامی و هم ارتباطشان با بخش تعاون سازنده‌تر از پیش شود.

در جهان، تعاونی‌های نظامی به سه گروه اطلاق می‌شود: تعاونی‌های مرتبط با معیشت نیروهای مسلح، تعاونی‌های مرتبط با توسعه صنایع نظامی و فنی و نیز سایر تعاونی‌های غیرنظامی همکار با نیروهای مسلح. این نوع تعاونی‌ها، علاوه بر بهبود معیشت کارکنان نظامی و غیرنظامی این سازمان‌ها، می‌توانند در زمان جنگ به مدیریت بهتر کشور و در زمان صلح به توسعه آن کمک کنند. این مهم به‌واسطه انباشت علم و تکنولوژی در صنایع دفاعی و تعاونی‌های همکار با آنها رخ می‌دهد. از آنجاکه طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بخش تعاونی در راستای توسعه اقتصاد ملی تعریف می‌شود، تعاونی‌های نظامی، ظرفیت مناسبی برای تحقق این هدف هستند. کمک در توسعه شهری و تأمین مسکن اجتماعی، کمک به صنایع پایین‌دستی مرتبط با صنایع دفاعی،

بیان/شرح مسئله

تعاونی‌های نیروهای مسلح تا پیش از انقلاب اسلامی صرفاً شامل تعاونی‌های مرتبط با معیشت این سازمان‌ها بود که طبق عرف بین‌المللی و براساس مسائل امنیتی، استقلال آنها با چند قانون در ایران تأمین شده بود. بعد از انقلاب اسلامی، وظایف مهمی برعهده بخش تعاونی گذاشته و این بخش، معین و همکار دولت در برخی مسائل اقتصاد ملی تعیین شد. با تصویب «قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران» در سال ۱۳۷۰ و اصلاحات بعد از آن، طی مواد (۷۰) و (۷۳)، این استقلال به نوعی نقض شد. در حال حاضر فعالیت و ساختار مستقل این تعاونی‌ها، غیرقانونی و نظارت وزارت تعاون و اتاق تعاون بر آن ناممکن است. مسئله اینجاست که اگر این استقلال اعطا شود، مشکلاتی از حیث نظارت و داوری و هماهنگی با سیاست‌های کلان بخش تعاون که مورد تأکید قانون اساسی و چشم‌اندازهای کلان کشور است، پیش می‌آید؛ خصوصاً اینکه تعاونی‌های نظامی امروزه می‌توانند فراتر از تعاونی‌های بهبود معیشت باشند و همکاری صنایع دفاعی با تعاونی‌های متعارف و یا ایجاد تعاونی برای توسعه دانش و مهارت در بخش نظامی نیز، حیطه فعالیت این تعاونی‌ها را گسترش می‌دهد. بنابراین باید در کنار اعطای استقلال فعالیت و ساختار، امکان و دریچه‌ای برای هماهنگی و استفاده از ظرفیت فنی و دانشی نیروهای مسلح خصوصاً صنایع دفاعی در بخش تعاونی خلق شود. این نیروها، امکان توانمندسازی تعاونی‌های تولیدی و صنایع پایین‌دستی در ایران را هم دارا هستند و این مهم بر ضرورت این گزارش صحنه می‌گذارد.

نقطه نظرات/یافته‌های کلیدی

۱- تعاونی‌های نظامی سه دسته هستند: تعاونی‌های مرتبط با معیشت (مسکن، مصرف، آموزش و درمان) نیروهای مسلح، تعاونی‌های فعال در توسعه فنی و مهارت و دانش نیروهای مسلح و در نهایت تعاونی‌های متعارف، مادامی که در همکاری با پروژه‌های نظامی نیروهای مسلح به سر می‌برند.

۲- در سراسر جهان، این تعاونی‌ها به سبب مسائل امنیتی استقلال کامل از حیث نظارتی و ساختاری از سایر تعاونی‌ها دارند و مدیریت آنها تحت نظارت و هدایت عالی‌ترین نهاد نظامی آن کشور یعنی وزارت دفاع یا اداره رفاه آن قرار دارد.

۳- در ایران پیش از انقلاب اسلامی، صرفاً تعاونی‌های معیشتی وجود داشتند و با قوانین مختلف، استقلال کامل ساختاری و نظارتی آنها تأمین شده بود.

۴- پس از انقلاب اسلامی به سبب تأکیدات قانون اساسی، تعاونی‌ها، یکی از بخش‌های رسمی اقتصاد ایران تعیین شدند و بر همکاری آنها با دولت برای حل مسائل اقتصاد ملی صحنه گذاشته شد. به این سبب ساختار بخش تعاونی و قانون ویژه بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در سال‌های بعد به وجود آمد که قانون نام‌برده تمام مسئولیت‌های بخش تعاونی را بین وزارت تعاون و اتاق تعاون تقسیم کرد و تمام قوانین گذشته و متناقض با این احکام را منسوخ اعلام کرد. با این کار، فعالیت و ساختار تعاونی‌های نظامی در ایران مستقل از وزارت تعاون و اتاق تعاون ایران غیرقانونی تلقی شده است، در حالی که در عمل به دلیل ملاحظات امنیتی، امکان تن دادن به این گونه نظارت‌ها و دادرسی احتمالی نیز وجود ندارد.

۵- تعاونی‌های نظامی در ایران اکنون بسیار گسترده و متنوع هستند. این گستردگی، امکان نظارت و هماهنگی آنها یا جهت دادن به فعالیت‌هایشان در راستای اهداف تعاونی و اهداف بخش تعاون در ایران را دشوار کرده است. از دیگر مسائل پیش آمده این است که چنانچه یکی از اعضای تعاونی اعتراضی داشته باشد، امکان ارجاع آن را به اتاق تعاون یا وزارت تعاون ندارد. سایر دادگاه‌ها نیز در ایران قانوناً امکان رسیدگی به مسائل داخلی تعاونی‌ها را ندارند. بنابراین وضعیت نظارت و داوری آنها مبهم مانده است.

۶- طبق فرمان مقام معظم رهبری مبنی بر تشکیل بنیادهای تعاونی در نیروهای مسلح و رفع مشکلات مسکن و معیشت این نیروها، اساسنامه این بنیادها نوشته و اجرایی شد. در بین تمام این بنیادها، تنها بنیاد تعاون نیروهای مقاومت بسیج تمام تعاونی‌های ذیل این نیرو را به مدیریت، جهت‌دهی و نظارت این بنیاد درآورده است، اما سایر رده‌های نظامی و انتظامی این وضعیت را ندارند.

۷- با وجود دانش و فناوری موجود در صنایع دفاعی، چند گزینه قابل توجه برای بهره‌برداری اقتصادی - سیاسی از این موقعیت فراهم است: تشکیل تعاونی‌های توسعه‌دهنده دانش بین نیروهای مسلح، کمک به توانمندسازی سایر تعاونی‌های تولیدی در کشور که به نوعی با دانش انباشته در صنایع دفاع مرتبط هستند و نیز ایجاد شرایط مشارکت تعاونی‌های مردمی در انجام پروژه‌های

استفاده از توان تعاونی‌های نظامی در جهت تحقق سیاست‌های بخش تعاون است. به این ترتیب ضمن حفظ استقلال امنیتی این تعاونی‌ها، امکان و رویه سازمانی لازم برای ارتباط‌گیری و هماهنگی فراهم می‌آید.

۳ ساختار سازمانی بنیاد تعاون بسیج به نحوی است که امکان نظارت، هماهنگی و رسیدگی به داورهای احتمالی تمام تعاونی‌های مرتبط با نیروی مقاومت بسیج را در کل کشور ذیل همان بنیاد به‌عنوان مرکز مدیریت و نظارت فراهم آورده است. پیشنهاد می‌شود برای پیشگیری از پراکندگی و ناهماهنگی بین تعاونی‌های نظامی و نیز برای جلوگیری از نارضایتی‌های احتمالی به‌سبب دسترسی نداشتن اعضای تعاونی‌های نظامی به نهادهای نظارتی مانند اتحادیه و اتاق تعاون، از همین الگوی نیروی مقاومت بسیج استفاده شود.

صنایع دفاع، اما این زمینه‌ها به شرطی محقق می‌شوند که در پیچه ارتباطی بین نیروهای مسلح با بخش تعاونی عادی کشور باز شده و در عین حال استقلال تعاونی‌های نظامی نیز حفظ شود.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

۱ با تصویب یک ماده واحد، تعاونی‌های نظامی و بنیادهای تعاونی نظامی از قانون بخش تعاون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن مستقل شوند.

۲ ایجاد یک اتحادیه تعاونی نظامی در ایران برای برعهده گرفتن وظایفی مشابه با اتاق تعاون و وزارت تعاون که بنا بر اصل استقلال تعاونی‌های نیروهای مسلح نمی‌توانند در این امور مداخله کنند. یکی دیگر از اهداف این اتحادیه‌ها تعریف پروژه‌های همکاری برای انتقال توانمندی‌های صنایع دفاعی به سایر تعاونی‌های کشور و یا هرگونه هماهنگی دیگر برای

۱. مقدمه

در ایران از زمان شروع فعالیت تعاونی‌های نیروهای مسلح تاکنون گاهی در قوانین موضوعه به‌صراحت استقلال آنها تأمین شده و گاهی به‌واسطه قوانین دیگری مانند مواد (۶۹) و (۷۱) قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۷۰، این صراحت یا از بین رفته یا دچار ابهام شده است. درست است که نخستین پیامد این وضع، ابهام در وضعیت تعاونی‌های نظامی است؛ اما این موضوع تنها چالش تعاونی‌های نظامی در ایران نیست.

استقلالی هم که اکنون از بخش تعاونی وجود دارد به شکل‌های مختلفی می‌تواند باعث ایجاد مشکلات احتمالی بشود. برای مثال رسیدگی به شکایات احتمالی، تخلفات احتمالی، موارد مورد نیاز به نظارت و مواردی از این دست که عمدتاً توسط اتحادیه‌های تعاونی یا اتاق تعاون باید بررسی شوند، در مورد تعاونی‌های نظامی و بنیادهای تعاونی نیروهای مسلح مبهم است.

علاوه بر این موارد، گاهی ممکن است درباره ماهیت تعاونی بودن یا عملکرد تعاونی داشتن آنها نیز تردیدهایی به وجود آید. برای مثال موضوع مجمع عمومی، سهام‌دار بودن اعضا و هیئت‌مدیره و بازرسان از این جمله هستند.

مورد دیگر به ارتباط این قسم از تعاونی‌های کشور با سایر اجزای زیست‌بوم تعاونی‌ها باید اشاره کرد. تعاونی‌های نظامی، در قرن نوزدهم رواج یافتند و در قرن بیستم به محبوبیت، شهرت و البته موفقیت‌های چشمگیری در کشورهای مختلف رسیدند. در طول جنگ جهانی دوم برخی از آنها با پیوستن به نیروهای پشتیبانی ارتش، وظایف مختلفی از جمله تهیه غذای سربازان را برعهده گرفتند و بعد از جنگ نیز به فعالیت حمایتی از افسران، سربازان و خانواده‌هایشان اقدام کردند. تعاونی‌های کلاسیک نظامی در سراسر جهان نیز علاوه بر تلاش برای بهبود معیشت نیروهای نظامی، در چند دهه اخیر به ایجاد روحیه هم‌بستگی و ارتقای کیفیت زندگی کارکنان و بازنشستگان و خانواده‌های آنها کمک می‌کنند. گروهی دیگر نیز بعد از جنگ جهانی دوم به تأمین نیازهای نظامی، توسعه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای یا سایر امور به همکاری با نیروهای نظامی مشغول شدند [۱]. از مشهورترین نمونه‌های جدید تعاونی‌های نظامی می‌توان به تعاونی‌های همکار با طرح‌های اقتصادی

یا دفاعی وزارت دفاع کشور کانادا اشاره کرد که جزو تعاونی‌های عادی این کشور هستند؛ اما در پروژه‌های کلان داخل کشور یا خارج از آن خصوصاً در زمینه تأمین انرژی‌های پاک با ارتش همکاری می‌کنند و مادامی که همکاری ارتش باشند تعاونی نیروهای مسلح محسوب می‌شوند [۲]. این گونه اثرگذاری‌های مثبت در توسعه کشور توسط تعاونی‌های نظامی می‌تواند پیوندهای اجتماعی و رضایت عمومی از نیروهای مسلح و رضایت از هزینه‌های صنایع دفاعی را تقویت کند. چرا که بازگشت آن به صورت یک نفع ملی و بهبود اقتصاد عمومی کشور قابل لمس می‌شود. در مورد صنایع دفاعی ایران که با انباشت و ته‌نشست دانش فنی پیچیده و تکنولوژی‌های سطح بالا روبه‌روست، توسعه ارتباط با تعاونی‌های کشور در اجرای پروژه‌های ملی و نظامی و همکاری با سایر اجزای اکوسیستم تعاونی می‌تواند به انتقال دانش و فناوری بخش صنایع نظامی به سایر بخش‌های اقتصادی کشور کمک کند، ولی موضوع استقلال تعاونی‌های نظامی و تعریف نشدن سازوکار اجرایی و نیز عدم تعریف راه ارتباطی بین صنایع دفاعی با سایر تعاونی‌ها یا اجزای اکوسیستم تعاونی این مسیر را در ایران با چالش مواجه کرده است.

موضوع دیگر در خصوص ارتباط تعاونی‌های نظامی با سایر بخش‌های اقتصادی کشور و سایر سیاست‌های مرتبط با تعاونی در کشور این است که برخلاف سایر کشورهای دیگر که تعاونی‌ها صرفاً یک نیروی داوطلبانه برای بهبود کیفیت زندگی اعضا یا جامعه خود هستند که اهداف اجتماعی - اقتصادی خودشان را دارند و در مورد امور مالی و مالیاتی و قضایی تابع سایر قوانین حقوقی کشور هستند. در ایران به واسطه اصول (۴۳) و (۴۴) قانون اساسی، تعاونی‌ها یک بخش رسمی از اقتصاد کشور دانسته شده‌اند و در امور تأمین استقلال کشور، ایجاد اشتغال و فقرزدایی، به تعبیر قانون اساسی، باید «بازوی دولت» قرار گیرند. به موجب صراحت قانون اساسی دولت‌ها در همکاری، تنظیم‌گری، تعیین خط‌مشی و نظارت یا حتی ایجاد تسهیلات و راهگشایی برای تعاونی‌ها به ارتباط با آنها نیاز دارند. این ارتباط در مورد تعاونی‌های غیرنظامی به اشکال مختلف و با هدایت وزارت تعاون صورت می‌گیرد. مانند چشم‌انداز بخش تعاونی یا همکاری با تعاونی‌ها در پروژه‌های توسعه و عمران ملی و محلی. گاهی نیز با فعالیت‌ها و رایزنی‌های اتاق تعاون در فرصت‌های تصمیم‌گیری و مشارکت اقتصادی کشور، به پروژه‌های ملی اضافه می‌شوند. زمانی که استقلال تعاونی‌های نظامی به طور کامل از وزارت تعاون، اتاق تعاون و قانون بخش تعاون رخ دهد، این ارتباط و فرصت تعامل و همکاری از بین می‌رود.

همچنین به تصریح قانون بخش تعاونی، مرجع ناظر بر تشکیل مجامع عمومی تعاونی‌ها یا داوری در اختلافات‌شان به وزارت تعاون و اتاق تعاون داده شده است. اگر اصل استقلال تعاونی‌های نیروهای مسلح نقض شود و طبق قانون بخش تعاونی عمل گردد، مشکلات عدیده امنیتی برای نیروهای نظامی ایجاد می‌شود، اگر هم استقلال تعاونی‌های نظامی به حدی باشد که تمام ارتباط دولت با آنها قطع شود، روح قانون اساسی و صراحت قوانین مرتبط با تعاونی نقض می‌شود. آیا در این میانه راهی برای حفظ استقلال تعاونی‌های نظامی در کنار ایجاد ارتباط با سیاست‌های کلان این بخش و همکاری با دولت و سایر اجزای بخش تعاون در مسیر توسعه کشور وجود دارد؟

موضوع اصلی گزارش حاضر بررسی قوانین مرتبط با تعاونی‌های نظامی در ایران است تا به واسطه تحلیل قانون مسائل طرح شده با ابعاد مختلف‌شان روشن و احصا شوند و پیشنهادهایی برای رفع آنها ارائه شود. در این راه از روش مطالعه اسنادی و تحلیل متون قانونی استفاده خواهد شد؛ اما در کنار آن تا حدودی از مطالعات تطبیقی، مشاهدات میدانی، جمع‌آوری نظرات فعالان حوزه تعاون و مسئولان ذی‌صلاح در مرحله کشف ابعاد موضوع و آشنایی با آن استفاده خواهد شد تا بتوان پیشنهادها و راهکارهای معطوف به اصلاح قوانین را با نظر ذی‌نفعان مختلف در این زمینه ارائه داد. به نحوی که هم استقلال تعاونی‌های نظامی چه در قانون و چه در عمل رعایت شود و هم این استقلال به کمک یک راهکار اجرایی و سازمانی، ارتباط و تعامل با سایر متولیان بخش تعاونی را ممکن گرداند.

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. پیشینه مطالعاتی

شورای اسلامی، سه گزارش با موضوع تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مسلح صورت گرفته است که هر سه مورد مربوط به موضوع «الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» بوده است. اطلاعات دقیق‌تر هر مورد را در جدول (۱) می‌توان یافت.

یکی از نکاتی که مؤید اهمیت گزارش حاضر است، انجام نشدن مطالعات، آمار و تحقیقات کافی در زمینه موضوع قوانین مرتبط با تعاونی‌های نظامی است. در مرکز پژوهش‌های مجلس

جدول ۱. گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس با موضوع تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مسلح و نظامی در ایران

ردیف	عنوان گزارش	دفتر انجام‌دهنده گزارش	نوع گزارش	شماره مسلسل	سال انتشار گزارش	توضیحات
۱	اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» [۳]	دفاتر مطالعات مالیه عمومی و توسعه مدیریت و اقتصادی	تقنینی	۱۰۳۹۳	۱۳۸۹	در این گزارش‌ها بر ایجاد ابهام در ماهیت تعاونی بودن سازمان اتکا به واسطه قانون مذکور تذکر داده شده و این موضوع خاطر نشان شده است که به واسطه اینکه اتکا یک سازمان تعاونی مصرف نظامی است هرگونه تغییر در آن منوط به اخذ مجوز از فرمانده کل قواست نه مجلس.
۲	اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» (مخصوص صحن علنی) [۴]	دفاتر مطالعات مالیه عمومی و توسعه مدیریت و اقتصادی	تقنینی	۱۰۳۹۳، ۱	۱۳۸۹	
۳	اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» [۵]	دفاتر مطالعات مالیه عمومی و توسعه مدیریت و اقتصادی	تقنینی	۱۲۵۶۶	۱۳۹۱	

مأخذ: تارنمای مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران.

و مصر اشاراتی داشته است [۷]. در پژوهشی دیگر به‌طور مشخص بر تاریخ تعاونی‌های نظامی در کشور لهستان تمرکز شده است [۸]. در هیچ‌یک از این موارد، پژوهشی که به‌طور مستقل بر قوانین یک کشور در خصوص تعاونی‌های نظامی کار کرده باشد یا ساختار مدیریتی و حکمرانی بر آنها را مورد مطالعه قرار داده باشد، انجام نشده است.

اندک بودن پژوهش‌ها، پیرامون قوانین مرتبط با تعاونی‌های نظامی یا فقدان آن در برخی کشورها به عوامل مختلفی باز می‌گردد. حساسیت موضوع شاید یکی از این علل باشد. البته در برخی کشورها مانند انگلستان تمایل برای قانونگذاری بسیار اندک است که به ساختار و فلسفه حقوقی انگلستان

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در این رابطه کتابی به زبان فارسی یا غیرفارسی در این موضوع به چاپ نرسیده است. مقالات فارسی هم یک مورد توسط محمدرضا مردانی و همکارانش، با موضوع عوامل مؤثر و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری مأموریت‌های بنیاد تعاون وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ج.ا.ایران (ودجا) صورت گرفته است [۶].

خارج از کشور نیز مطالعه‌گران آزاد یا نهادهای بین‌المللی پژوهش‌هایی بر روی تعاونی‌های نظامی انجام داده‌اند که اهداف مختلفی را داشته‌اند، اما تعداد آنها بسیار محدود است. برای مثال آنه ماریا بایلونی، ۱ حین مطالعه پیرامون نهادهای رفاهی غیردولتی در خاورمیانه، به تعاونی‌های نظامی در اردن

کشورها، این گزارش‌ها و مطالعات صرفاً مصرف داخلی یعنی مدیریت وزارت دفاع بر روی تعاونی‌های وابسته‌اش داشته‌اند و منتشر نشده‌اند. به‌رحال در ایران به‌سبب داشتن قانون جامع تعاون (قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران) و وجود نهادهایی که متولی تنظیم‌گری، خط‌مشی‌گذاری، حمایت مالی، نظارت و حسابرسی بر تعاونی‌ها هستند، لازم است طی پژوهش‌های مختلف، نسبت قوانین و عملکرد این ساختارها با هم سنجیده شود. خصوصاً اینکه ابهاماتی در مورد استقلال قانونی تعاونی‌های نظامی وجود دارد که در گام بعدی به آن پرداخته خواهد شد.

باز می‌گردد. علت دیگر هم این است که در اغلب کشورها، قانون جامعی برای تعاونی‌ها وجود ندارد و نهادهای دولتی و غیردولتی مانند ایران متولی تصدیگری یا حکمرانی تعاونی‌ها نیستند که لازم باشد مطالعات بر روی قوانین یا عملکرد تعاونی‌های نظامی صورت گیرد تا مشخص شود چه مشکلاتی در حوزه قوانین وجود دارد. کشورهایی مانند هند و آمریکا که هم قانون فدرال درباره تعاونی دارند و هم قوانین محلی و ایالتی، فعالیت تعاونی‌های نظامی را مستقل از قوانین ایالتی و فدرال تعریف کرده‌اند. البته ممکن است مطالعاتی هم وجود داشته باشند که به‌سبب مسائل امنیتی یا اراده وزارت دفاع

جدول ۲. تحلیل سوابق تقنینی

ردیف	ماده یا تبصره و عنوان قانون / آیین‌نامه / بخشنامه و ...	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۱	ماده واحد قانون تشکیل سازمان تعاونی مصرف کادر نیروهای انتظامی [۹]	۱۳۳۴/۰۳/۲۱	مجلس شورای ملی	به جا آوردن الزامات قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی در موضوعات مالی و حسابرسی
۲	ماده واحد قانون تکمیل و توسعه کارخانجات سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای انتظامی (اتکا) [۱۰]	۱۳۴۶/۰۳/۳۱	مجلس شورای ملی	به جا آوردن الزامات قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی در موضوع مرجع تأمین مالی.
۳	ماده واحد قانون سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای مسلح شاهنشاهی [۱۱]	۱۳۴۷/۰۲/۲۳	مجلس شورای ملی	به جا آوردن الزامات قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی
۴	ماده (۱۴۷) «قانون شرکت‌های تعاونی» [۱۲]	۱۳۵۰/۰۳/۱۶	مجلس شورای ملی	به‌صراحت تعاونی‌های نیروهای مسلح را از قانون شرکت‌های تعاونی و آیین‌نامه‌های اجرایی مرتبط خارج کرده است.
۵	ماده واحد قانون تعمیم مقررات قانون الحاق یک تبصره به قانون تشکیل سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای مسلح شاهنشاهی به سایر کارکنان غیرنظامی سازمان‌ها و مؤسسات تابعه و وابسته وزارت جنگ [۱۳]	۱۳۵۴/۰۳/۰۵	مجلس شورای ملی	به جا آوردن الزامات قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی از طریق یکسان پنداشتن تعاونی‌های نیروهای نظامی و غیرنظامی وابسته به نیروهای مسلح.
۶	ماده واحد قانون شمول قانون تشکیل سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای انتظامی (نیروهای مسلح شاهنشاهی) مصوب ۱۳۳۴ (۲۵۱۴) شاهنشاهی) به شرکت‌های تابع و وابسته وزارت جنگ [۱۴]	۱۳۵۶/۰۵/۱۲	مجلس سنا	تلاش و تصریح در جداسازی تعاونی‌های نظامی از تعاونی‌های غیرنظامی

ردیف	ماده یا تبصره و عنوان قانون / آیین‌نامه / بخشنامه و ...	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۷	اساسنامه بنیاد تعاون سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ^۱ [۱۵]	۱۳۶۱/۰۶/۱۵	فرماندهی کل قوا	۱. طبق ماده (۲) مستقل از همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها و ... به لحاظ سازمانی وابسته به سپاه پاسداران و تحت نظارت فرماندهی کل قوا. ۲. خرید سهام عضویت توسط اعضا که از اصول جهانی تعاونی است ذکر نشده و ابهام دارد. همچنین تعداد سهام اولیه، ارزش پایه هر سهم نیز ذکر نشده است. ۳. اختلاف با اساسنامه سایر تعاونی‌های مرسوم در خصوص ارکان تعاونی، عضویت، مجامع عمومی دارد که در فقدان قانون استقلال تعاونی‌های نظامی، عارض شده است. ^۲ ۴. نوع تعاونی در آن ذکر نشده است. منظور نوع آن از حیث فعالیت (توزیعی، مصرف، تولیدی، اعتباری و...) است که جزء اصول تعاونی است.
۸	اساسنامه بنیاد تعاون فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) [۱۶]	۱۳۷۲/۱۰/۲۲	فرماندهی کل قوا	۱. طبق ماده (۲) مستقل از همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها و ... به لحاظ سازمانی وابسته به سپاه پاسداران و تحت نظارت فرماندهی کل قوا. ۲. خرید سهام عضویت توسط اعضا که از اصول جهانی تعاونی است ذکر نشده و ابهام دارد. همچنین تعداد سهام اولیه، ارزش پایه هر سهم نیز ذکر نشده است. ۳. اختلاف با اساسنامه سایر تعاونی‌های مرسوم در خصوص ارکان تعاونی، عضویت، مجامع عمومی دارد که در فقدان قانون استقلال تعاونی‌های نظامی، عارض شده است. ۴. نوع تعاونی در آن ذکر نشده است. منظور نوع آن از حیث فعالیت (توزیعی، مصرف، تولیدی، اعتباری و...) است که جزء اصول تعاونی است.
۹	اساسنامه بنیاد تعاون بسیج [۱۷]	۱۳۷۵/۵/۷	فرماندهی کل قوا	۱. طبق ماده (۲) مستقل از همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها و ... به لحاظ سازمانی وابسته به سپاه پاسداران و تحت نظارت فرماندهی کل قوا. ۲. خرید سهام عضویت توسط اعضا که از اصول جهانی تعاونی است ذکر نشده و ابهام دارد. همچنین تعداد سهام اولیه، ارزش پایه هر سهم نیز ذکر نشده است. ۳. اختلاف با اساسنامه سایر تعاونی‌های مرسوم در خصوص ارکان تعاونی، عضویت، مجامع عمومی دارد که در فقدان قانون استقلال تعاونی‌های نظامی، عارض شده است. ۴. نوع تعاونی در آن ذکر نشده است. منظور نوع آن از حیث فعالیت (توزیعی، مصرف، تولیدی، اعتباری و...) است که جزء اصول تعاونی است.

۱. در اینجا این مهم لازم به توضیح است که همه اساسنامه‌های تمام انواع تعاونی‌های نظامی در دسترس نیستند و بر فرض دسترس بودن به حدی زیاد هستند که قابل بررسی در یک گزارش نیستند. از آنجاکه مهم‌ترین تعاونی نیروهای مسلح تعاونی‌های موسوم به بنیاد تعاونی هستند، مرکز توجه این گزارش همین نوع از تعاونی‌ها هستند. البته برای رفع مشکلات قانونی و ساختاری در خصوص همه انواع تعاونی‌های نظامی در بخش پیشنهادها، راهکارهای مناسب ارائه شده است.
۲. لازم به توضیح است تعاونی‌های نظامی با وجود اختلافات اندک در اساسنامه‌ها، از یک اساسنامه تیپ استفاده می‌کنند. به همین سبب موارد قانونی برای همه تقریباً یک شکل است.

ردیف	ماده یا تبصره و عنوان قانون / آیین‌نامه / بخشنامه و...	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۱۰	اساسنامه بنیاد تعاون ستادکل نیروهای مسلح [۱۸]	۱۳۷۶/۱۰/۲۸	فرماندهی کل قوا	۱. طبق ماده (۲) مستقل از همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها و... به لحاظ سازمانی وابسته به سپاه پاسداران و تحت نظارت فرماندهی کل قوا. ۲. خرید سهام عضویت توسط اعضا که از اصول جهانی تعاونی است ذکر نشده و ابهام دارد. همچنین تعداد سهام اولیه، ارزش پایه هر سهم نیز ذکر نشده است. ۳. اختلاف با اساسنامه سایر تعاونی‌های مرسوم در خصوص ارکان تعاونی، عضویت، مجامع عمومی دارد که در فقدان قانون استقلال تعاونی‌های نظامی، عارض شده است. ۴. نوع تعاونی در آن ذکر نشده است. منظور نوع آن از حیث فعالیت (توزیعی، مصرف، تولیدی، اعتباری و...) است که جزء اصول تعاونی است.
۱۱	اساسنامه بنیاد تعاون وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح [۱۹]	۱۳۷۹/۱۰/۱۵	فرماندهی کل قوا	۱. طبق ماده (۲) مستقل از همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها و... به لحاظ سازمانی وابسته به سپاه پاسداران و تحت نظارت فرماندهی کل قوا. ۲. خرید سهام عضویت توسط اعضا که از اصول جهانی تعاونی است ذکر نشده و ابهام دارد. همچنین تعداد سهام اولیه، ارزش پایه هر سهم نیز ذکر نشده است. ۳. اختلاف با اساسنامه سایر تعاونی‌های مرسوم در خصوص ارکان تعاونی، عضویت، مجامع عمومی دارد که در فقدان قانون استقلال تعاونی‌های نظامی، عارض شده است. ۴. نوع تعاونی در آن ذکر نشده است. منظور نوع آن از حیث فعالیت (توزیعی، مصرف، تولیدی، اعتباری و...) است که جزء اصول تعاونی است.
۱۲	ماده (۷۱) قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران [۲۰]	۱۳۷۰/۶/۲۴	مجلس شورای اسلامی	بهموجب این ماده، قوانین پیش از این قانون به سبب تناقضی که با آن پیدا می‌کردند ملغی اعلام شدند. با این وصف قانون شرکت‌های تعاونی که بر استقلال تعاونی‌های نظامی تصریح داشت نیز ملغی شد.
۱۳	ماده (۷۳) قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران	۱۳۹۳	مجلس شورای اسلامی	بهموجب این قانون، متولی تمام تعاونی‌های کشور در وظایف حکمرانی وزارت تعاون و در امور تصدیگری، اتاق تعاون ایران تعیین شده است. از جایی که هیچ قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی را تصریح نکرده، اکنون فعالیت تعاونی‌های مذکور مستقل از این دو نهاد غیرقانونی است.

مأخذ: یافته‌های گزارش براساس قوانین، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و اساسنامه‌های مرتبط با تعاونی‌های نیروهای مسلح پیش‌و پس از انقلاب اسلامی ایران.

۱ جدول (۲) به موجب بند «الف» ماده واحده «قانون تشکیل سازمان تعاونی مصرف کادر نیروهای نظامی» تعاونی مصرف وزارت جنگ از شمول محاسبات عمومی خارج و مسئولیت کلی آن به وزارت جنگ داده شده است. باید توجه کرد در این تاریخ، وزارت اصلاحات ارضی و تعاون روستایی هنوز تشکیل

پیش از انقلاب اسلامی، تعاونی‌های نیروهای مسلح، دوازده سال قبل از تشکیل وزارت تعاون وقت، تأسیس شده و صاحب قانون و اساسنامه ویژه خود بودند، اما با وجود این، از زمان تأسیس، الزامات قانونی برای استقلال از سایر نهادهای حاکمیتی و نظارتی و حتی حسابرسی در نظر گرفته شده بود. طبق ردیف

«تشکیل وزارت تعاون و امور روستاها به جای وزارت اصلاحات

ارضی و تعاون روستایی»، مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۳، تحت نظارت و مسئولیت قانون نام‌برده درآمدند؛ اما در هیچ جای متن قانون تشکیل وزارت تعاون، سخنی از تعاونی‌های نیروهای مسلح به میان نیامده است. این نشان می‌دهد که به لحاظ ساختار سازمانی، نظارت و تکفل، تعاونی‌های نیروهای مسلح در اختیار وزارت جنگ باقی مانده‌اند و اراده‌ای برای سپردن آنها به وزارت تعاون در کار نبوده است.

در ردیف ۵ جدول (۲) یک ماده واحد را نشان می‌دهد که بعد از قانون شرکت‌های تعاونی و قانون تشکیل وزارت تعاون و روستایی تصویب شده است. این ماده واحد تلاش دیگری برای جداسازی تعاونی‌های غیرنظامی، اما وابسته یا همکار با سازمان‌های نظامی را نشان می‌دهد. یعنی حتی تعاونی‌های نیروهای غیرنظامی وابسته به سازمان‌های نظامی به‌عنوان تعاونی نظامی محسوب شده و به این طریق از سایر قوانین مرتبط با انواع دیگر تعاونی‌ها مجزا و مستقل شده‌اند.

ردیف ۶ جدول (۲) باز یک تلاش دیگر را در این راستا نشان می‌دهد. طبق ماده واحد ذکر شده، تعاونی‌های کارکنان شرکت‌های تابع و وابسته وزارت جنگ مشمول مقررات قانون تشکیل تعاونی‌های کادر نیروهای انتظامی (مسلح شاهنشاهی) شدند.

با این‌وصف تا پیش از انقلاب اسلامی ایران، تعاونی‌های نیروهای مسلح که صرفاً تعاونی‌های مصرف‌کادر بودند، از سایر تعاونی‌ها و قوانین آنها به‌صراحت قانون خارج بودند.

بعد از انقلاب اسلامی ایران، به‌سبب توجه قانون اساسی به امر نقش داشتن مردم در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور، به امر تعاونی توجه ویژه‌ای شد که در نهایت در سال ۱۳۷۰ به تصویب قانون «بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران» منجر شد. فصل دوازدهم قانون مذکور در ماده (۶۹) کلیه شرکت‌های تعاونی را بدون قید لفظ استثنا بودن تعاونی‌های نظامی، ملزم به ایجاد تغییرات اساسنامه‌های خود جهت تطبیق با قانون بخش تعاون کرد و در ماده (۷۱) «کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی» اعلام شد. با این وضع یک ابهام قانونی بزرگ ایجاد شد:

نشده بود. وزارتخانه مذکور در سال ۱۳۴۶ تأسیس شد و در سال ۱۳۴۹ به وزارت تعاون و امور روستاها تغییر نام داد و قانون شرکت‌های تعاونی نیز در سال ۱۳۵۰ تصویب شد. با وجود این از ابتدای تأسیس الزامات قانونی استقلال تعاونی‌های نیروهای مسلح تصریح شده بود.

براساس ردیف ۲ جدول (۲) نیز با اینکه «قانون تکمیل و توسعه کارخانجات سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای انتظامی (اتکا)» به‌صورت مستقیم به مرجع اصلی نظارت و اداره تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مسلح مرتبط نیست، اما با توجه به نوع تأمین مالی درج شده در قانون مشخص است که مرجعیت حتی امور مالی را به‌صورت قطعی به وزارت جنگ سپرده است. طبق این ماده واحد «به وزارت اقتصاد اجازه داده می‌شود تا مبلغ پانصد و شصت میلیون ۵۶۰۰۰۰۰۰۰ ریال از محل وجوهی که به‌موجب ماده (۸) لایحه قانونی فروش سهام کارخانجات دولتی تحصیل می‌نماید برای تکمیل و توسعه کارخانجات سازمان تعاونی کادر نیروهای انتظامی (اتکا) در اختیار وزارت جنگ بگذارد». به‌نظر می‌رسد قانونگذار به حدی بر این موضوع تأکید داشته که قید نکرده است مبلغ به‌صورت مستقیم از وزارت اقتصاد به تعاونی مصرف کارکنان (اتکا) واریز شود، بلکه تأکید کرده است به وزارت جنگ داده شود و از طریق وزارت جنگ به‌عنوان مسئول تعاونی‌های نظامی، در اختیار سازمان اتکا قرار گیرد.

ردیف ۳ جدول (۲) نشان می‌دهد که با یک ماده واحد عنوان سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای انتظامی به سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای مسلح تغییر داده شده است تا همه تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مختلف مسلح، شامل یک قانون واحد و مستقل بشوند.

ردیف ۴ جدول (۲) ماده (۱۴۷) «قانون شرکت‌های تعاونی»^۱ را نشان می‌دهد که ضمن آن قانونگذار به‌صراحت تمام انواع تعاونی‌های نظامی را از قانون شرکت‌های تعاونی و آیین‌نامه‌های اجرایی مرتبط استثنا کرده است. ذکر آیین‌نامه‌های مرتبط اوج تلاش قانونگذاران برای تدقیق این استقلال قانونی و حساسیتی که بر سر آن داشتند را نشان می‌دهد. لازم به یادآوری است بعد از اصلاحات ارضی، تعاونی‌های روستایی به‌موجب قانون

۱. ماده (۱۴۷) قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰: «سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای مسلح شاهنشاهی از شمول این قانون مستثنا است و وظایفی را که برعهده دارد مستقلاً طبق مقررات و اساسنامه و آیین‌نامه‌های مخصوص به خود انجام خواهد داد.»

صورت گیرد. این یعنی در انتخابات تعاونی‌های نیروهای مسلح نیز باید این موضوع مراعات شود و این تقسیم وظایف در تمام جای قانون مشخص شده است. از جمله شرکت داشتن نمایندگان اتاق تعاون و وزارت تعاون در تشکیل هیئت‌مدیره و مجمع عمومی. در حالی که این امر برای تعاونی‌های نظامی بنا به دلایلی می‌تواند غیرقابل اجرا باشد.

این موضوع زمانی بغرنج‌تر می‌شود که تعاونی‌های نیروهای مسلح از تعاونی مصرف و مسکن فراتر رود و مانند برخی کشورهای دیگر به تعاونی‌های ساخت تجهیزات یا توسعه مهارت‌های خاص و مرتبط، تعاونی‌های تأمین نیاز نظامی، تعاونی‌ها یا شرکت‌های همکار در امور غیرنظامی با نیروهای مسلح نیز کشیده شود. بنابراین، خلأ قانونی موجود می‌تواند در حال حاضر و در آینده مشکلات حقوقی متعددی به بار آورد. بنابراین مشاهده می‌شود که اولین مسئله این است که به صورت قانونی، هیچ صراحتی مبنی بر استقلال تعاونی‌های نظامی و انواع آن وجود ندارد و همین مسئله وضعیت مواردی از جمله تشکیل و تأسیس هیئت‌مدیره، مجمع عمومی، حسابرسی و... خود را بازتاب می‌دهد. حال ببینیم سایر قوانین موجود در خصوص تعاونی‌های نظامی مانند اساسنامه‌ها، چه تصویری از وضع موجود ارائه می‌دهند و براساس آنها چه مسائلی قابل احصا هستند؟

اساسنامه تعاونی‌های نظامی تقریباً یک شکل هستند و تنها در موارد جزئی ممکن است اختلاف‌هایی با هم داشته باشند؛ بنابراین مسائل همگی، یکسان است. این مسائل قانونی شامل دو بخش می‌شوند:

دسته اول، مسئله استقلال یا عدم استقلال آنها که به واسطه خلأ قانونی مصرح در این خصوص وجود دارد و اگر قانونی تصویب شود که این استقلال را به تعاونی‌های نظامی بازگرداند،

«آیا با ملغی شدن قانون شرکت‌های تعاونی ۱۳۵۰ و جایگزینی قانون بخش تعاون به جای آن ماده (۱۴۷) که استقلال تعاونی‌های نظامی را تصریح داشت از بین رفته است و تمام تعاونی‌های نظامی باید تحت ساختار و اساسنامه تعاونی‌های معمولی در می‌آیندند؟»

پذیرش این امر در عمل براساس منطق امنیتی تعاونی‌های نظامی و وابسته، غیرممکن است و درعین حال با سکوت و خلأ قانونی، ادامه دادن‌شان به صورت تعاونی مستقل نیز طبق قوانین رسمی کشور غیرقانونی است.

اگر طبق قانون خواهان عدم استقلال تعاونی‌های نظامی باشیم، چند مشکل دیگر بروز می‌کند که طبق یافته‌های جدول (۲) به ارکان تعاونی، ساختار سازمانی آن، مرجع خط‌مشی‌گذاری، حکمرانی، اساسنامه و بازرسی و تشکیل جلسات آن قابل انطباق است و باین‌وصف باید حجم زیادی از امور و قوانین و اساسنامه‌های تغییر یابد که هم ایجاد هزینه می‌کند و هم برخلاف اصل استقلال تعاونی‌های نظامی در سراسر جهان است. در این قسمت اهم موارد مرور شده‌اند:

به‌موجب ماده (۱۵) قانون اصلاح موادی از قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۹۳ که همان ماده (۷۳) الحاقی به قانون بخش تعاونی است، به‌صراحت وظایف حاکمیتی و نظارتی بخش تعاون را به وزارت تعاون سپرده است.^۱ به‌واسطه مواد قانونی (۴۳)، (۵۱) و (۷۳) قانون بخش تعاون، وزارت تعاون و اتاق تعاون برای تأسیس، تشکیل جلسه مجمع عمومی، حسابرسی و سایر امور حق قانونی دارند. همچنین در ماده (۶۸) اصلاحی^۲ قانون بخش تعاونی که به‌موجب ماده (۱۴) قانون اصلاح موادی از قانون بخش تعاون تصویب شد، نظارت بر انتخابات و تشکیل هیئت‌رئیس تعاونی‌ها باید با نظارت نمایندگان وزارت تعاون و اتاق تعاون ایران و اتحادیه‌ها

۱. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وظایف حاکمیتی و اتاق تعاون ایران و دیگر تشکل‌های تعاونی وظایف تصدیگری بخش تعاونی را برعهده دارند. هرگونه دخالت در امور اجرایی، مدیریتی، مجمع و انتخابات اتاق‌های تعاون ممنوع است. مفاد این ماده نافی وظایف قانونی نظارتی وزارت مذکور نیست.

۲. ماده (۶۸) - به‌منظور نظارت بر انتخابات تعاونی‌ها و اتاق‌های تعاون، انجمن مرکزی نظارت با عضویت پنج نفر متشکل از یک نفر از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، یک نفر به انتخاب هیئت‌رئیس اتاق تعاون ایران و سه نفر از اتحادیه‌ها به انتخاب مجمع عمومی اتاق تعاون ایران به‌طوری‌که از هر اتحادیه بیش از یک نفر انتخاب نشود تشکیل می‌شود. هیئت‌رئیس انجمن توسط اعضای انجمن تعیین می‌گردد. انجمن مرکزی نظارت، مرجع بررسی و احراز شرایط داوطلبان فقط براساس ماده (۳۸) این قانون و رسیدگی به شکایات و اعلام‌نظر درباره انطباق برگزاری مجمع نمایندگان اتاق تعاون ایران با قانون و مقررات موضوعه است. انجمن مرکزی نظارت، برای بررسی احراز شرایط داوطلبان و رسیدگی به شکایات مربوط به کلیه مراحل انتخابات شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی و اتاق تعاون شهرستان و استان، کمیسیون‌هایی را در سطح شهرستان، استان و کشور تعیین می‌کند.

تبصره - دستورالعمل نحوه تعیین اعضای کمیسیون‌ها و چگونگی تشکیل جلسات و تعیین تعاونی‌های مشمول این ماده در نخستین جلسه انجمن مرکزی نظارت تهیه و تصویب می‌شود.

تعاونی‌ها در اساسنامه‌ها ذکر نشده است. برای نمونه ماده (۲۵) اساسنامه بنیاد تعاون بسیج چهار منبع اصلی را دارایی‌های بنیاد، کمک‌های بلا عوض و هدایای دریافتی، کمک و وام دریافتی از بانک‌ها و سایر مراجع، درآمدهای مؤسسات تابعه ذکر کرده است. براساس بند «۳» ماده (۹) قانون بخش تعاونی که در تبعیت از قوانین بین‌المللی پیرو تضمین روح و ماهیت تعاونی‌ها و تمیز آنها از سایر مؤسسات نگاشته شده، عضو تعاونی کسی است که حداقل سهام آن را خریداری کرده باشد و باز طبق ماده (۱۷) همان قانون، تعاونی شرکتی است که حداقل ۵۱٪ سرمایه آن به واسطه «... اعضا در اختیار شرکت تعاونی قرار می‌گیرد و وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت و تحت پوشش دولت، بانک‌ها، شهرداری‌ها، شوراهای اسلامی کشوری، بنیاد مستضعفان و سایر نهادهای عمومی می‌توانند جهت اجرای بند «۲» اصل (۴۳) از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر از قبیل مشارکت، مضاربه، مزارعه، مساقات، اجاره، اجاره به شرط تملیک، بیع شرط، فروش اقساطی، صلح، اقدام به کمک در تأمین و یا افزایش سرمایه شرکت‌های تعاونی نمایند بدون آنکه عضو باشند».

شیوه عضویت و خروج از تعاونی نیز باید در اساسنامه‌ها ذکر شود. این موارد از جمله مواردی است که ماهیت تعاونی بودن این بنیادها را تضمین می‌کند و فارغ از اصل استقلال تعاونی‌های نظامی، باید این موارد لحاظ شوند.

این موارد خودبه‌خود ملغی هستند و دیگر موضوعیت ندارند. **دسته دوم**، به سبب اینکه اساسنامه‌ها با فرض استقلال از قوانین تعاونی نوشته شده‌اند، ممکن است در برخی موارد بر خلاف روح و ماهیت تعاونی‌ها باشند. در این خصوص چه در صورت استقلال و چه در صورت عدم استقلال تعاونی‌های نظامی، باید اصلاح شوند تا به هر ترتیب عنوان تعاونی قابل اطلاق به آنها بشود. مواردی مانند خودیاری، خودمدیریتی، عضویت در تعاونی و فعالیت تعاونی‌ها.

ردیف‌های ۷ تا ۱۱ جدول (۲) نشان می‌دهند که اساسنامه‌ها با فرض استقلال نیروهای نظامی نگاشته شده‌اند، در حالی که چنین قانونی در حال حاضر در کشور وجود ندارد؛ بنابراین در این شرایط تشکیل هیئت‌مدیره، مجامع عمومی در تأسیس تعاونی و مواردی در خصوص حسابرسی‌ها و انتخابات حضور نماینده اتاق بازرگانی و وزارت تعاون الزامی است.

اما نکته دیگری هم در این ردیف‌ها مشهود است و آن عدول از ماهیت تعاونی به سبب مشخص نبودن شرایط عضویت اعضا، خرید حداقل سهام، مشخص نبودن تعداد سهام و ارزش پایه آن است. حتی اگر استقلال تعاونی‌های نظامی با تصویب قانونی به رسمیت شناخته شود، باز هم باید ماهیت و روح تعاونی در این تعاونی‌ها جاری باشد. برای نمونه نوع تعاونی از حیث موضوع فعالیت باید در اساسنامه ذکر شود.

حق عضویت از اعضا، به‌عنوان یکی از منابع اصلی و اصولی

۳. آشنایی با تعاونی‌های نیروهای مسلح در ایران

در کشور وجود دارد. قدمت ایجاد تعاونی در نیروهای مسلح به سال ۱۳۲۰ باز می‌گردد که دولت وقت به سبب هراس از نارضایتی نیروهای نظامی و تبلیغ و فشار اجتماعی وارد شده توسط نیروهای چپ‌گرا در خصوص اتحادیه‌ها و تعاونی‌ها، اقدام به ارائه خدمات رفاهی به کارکنان ارتش کرد و تعاونی مصرف سپه به‌عنوان نخستین نمونه تأسیس شد.

بعد از انقلاب اسلامی ایران، با تصویب قانون اساسی و توجه ویژه به بخش تعاونی در اقتصاد^۱ تعاونی‌ها رو به فزونی گرفتند.

برای درک بیشتر و بهتر ابعاد موضوع و دریافتن اهمیت تعاونی‌های نظامی در ایران لازم است تا حدودی به میزان فعالیت و گستردگی تعاونی‌های نظامی در پرداخته شود. این بررسی موشکافانه کمک می‌کند هم اهمیت موضوع بیشتر آشکار گردد و هم به‌هنگام ارائه پیشنهادها، تقنینی، با دید بازتری نسبت به میدان، اقدام شود تا زمینه برای حضور پربرازده‌تر این تعاونی‌ها در زمینه امنیتی و اقتصادی کشور فراهم گردد.

در حال حاضر تعاونی‌های متعددی ذیل هر مجموعه نظامی

۱. برای مطالعه بیشتر به مواد (۴۱) و (۴۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مراجعه نمایید.

همان بنیاد تعاون مسکن ودجا است، در سال ۱۳۷۹ بعد از تصویب اساسنامه آن توسط فرماندهی کل قوا، تأسیس شد. اهداف این بنیاد، تأمین مسکن نیروهای وزارتخانه و اعطای وام قرض‌الحسنه به آنان است. صندوق تعاون و سرمایه‌گذاری بنیاد تعاون ودجا و مؤسسه خدمات رفاهی شکوفه عقیق سپهر از مؤسسات و شرکت‌های زیر مجموعه بنیاد تعاون ودجا هستند. شایان ذکر است این تعاونی برای پیشبرد اهدافش یا از پیمانکاران همکار استفاده می‌کند و یا از تعاونی‌های دیگر ذیل این بنیاد کمک می‌گیرد. علاوه بر این بنیاد، تعاونی‌های مسکن ودجای بسیار متعددی در سطح استان‌ها فعال هستند. در وزارت دفاع، برخی تعاونی‌های مسکن به نیروهای نظامی و برخی به نیروهای غیرنظامی مشغول در سازمان تعلق دارند. مضاف بر تعاونی‌های مسکن، تعاونی‌های مصرف‌کادر نیز در این وزارتخانه فعال هستند. معروف‌ترین سازمان مصرف‌نیروهای مسلح که اتکاست به صورت یک هلدینگ تحت مالکیت ودجا قرار دارد.

۲-۳. تعاونی‌های مرتبط با ارتش جمهوری اسلامی ایران (آجا)

زیرمجموعه خانواده بزرگ ارتش، تعاونی‌های بسیار متعددی وجود دارد که برخی در سطح کشور، برخی در سطح استان فعالیت می‌کنند. تعاونی مصرف سپه که در سال ۱۳۲۸ با نام تعاونی مصرف ارتش تأسیس شد، اولین تعاونی تاریخ ارتش بوده است. بعد از انقلاب اسلامی تعداد تعاونی‌ها بسیار گسترش یافت و خدمات آنها متنوع شد. برخی اسامی مهم این تعاونی‌ها عبارتند از:

- تعاونی مسکن معاونت مهندسی و پدافند غیرعامل نیروی دریایی ارتش،
- تعاونی مسکن نیروی دریایی ارتش،
- تعاونی مسکن شهدای نیروی دریایی ارتش،
- تعاونی مسکن نیروی هوایی ارتش،
- تعاونی مصرف کارکنان کارخانجات مهمات‌سازی ارتش،
- تعاونی مصرف قرارگاه شمال شرق ارتش،
- تعاونی مصرف کارکنان شاغل و بازنشسته دژبان ارتش،
- تعاونی مصرف کارکنان ستاد ارتش،
- تعاونی رهیویان ارتش مشهد.

تعاونی‌های اولیه، عمدتاً تعاونی‌های مسکن بودند که به صورت پراکنده تشکیل می‌شدند، اما «... در سال ۱۳۷۲ پژوهشی در مورد معیشت کارکنان نیروهای مسلح از جانب حفاظت اطلاعات ارتش انجام گرفت که ماحصل این گزارش، آسیب‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای پیرامون وضع معیشتی پرسنل نیروهای مسلح بود که منتج به دستور فرمانده معظم کل قوا بر این مبنا شد که: «ستاد کل نیروهای مسلح برای این کار فکری نماید».

بر این اساس طرحی تحت عنوان «طرح حکمت» در سال ۱۳۷۲ توسط ستاد کل نیروهای مسلح تهیه و به اجرا درآمد که ماحصل آن تأمین رفاه و معیشت کلیه کارکنان نیروهای مسلح در ۹ زمینه کلیدی است. بر طبق مفاد طرح حکمت، نیروهای مسلح موظف به برنامه‌ریزی و سازماندهی جهت تأمین موارد ۹گانه (مسکن، حقوق و مزایا، بازنشستگان، روحیه و رفاه، مصرف، درمان، منزلت اجتماعی، ایثارگران و فرهنگی) شدند و مقرر شد تا با صرف درصدی از درآمد نیروهای مسلح، کمک‌های مالی از دولت و مشارکت مالی کارکنان این حوزه‌ها، شروع به کار کرده و اجرا شوند. در چارچوب نظری طرح حکمت هریک از سازمان‌ها و نیروهای مسلح اعم از وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، ارتش، سپاه و نیروی انتظامی شروع به تشکیل «بنیادهای تعاون» کرده و با تأمین منابع مورد نیاز اعم از زمین، منابع مربوط به بازنشستگی و غیره اقدامات خود را ساماندهی کردند» [۲۱].

در حال حاضر بنیادهای تعاونی در نیروهای مسلح، به یک یا چند فعالیت از موارد ۹گانه نام‌برده در طرح حکمت مشغول هستند. برخی از مؤسسات تابعه بنیادهای تعاونی صرفاً به خود اعضای مجموعه خدمات می‌دهند و برخی دیگر علاوه بر خدمات به اعضا، خدمات به عموم با تعرفه غیر تعاونی هم دارند.

این گستردگی سازمانی و تنوع فعالیت، بر اهمیت تعیین تکلیف قانونی تعاونی‌های نیروهای مسلح می‌افزاید. در این بخش تلاش می‌شود براساس اطلاعات در دسترس، تصویر دقیق‌تری از این میدان گسترده فعالیت تعاونی‌های نظامی ارائه شود.

۱-۳. تعاونی‌های مرتبط با وزارت دفاع جمهوری اسلامی ایران (ودجا)

بنیاد تعاون وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح که

■ مدیریت و نظارت بر عملکرد شرکت‌های تعاونی مسکن ارتش از طریق تعیین صلاحیت تخصصی و مدیریتی اعضای هیئت‌مدیره و مدیرعامل و همچنین پشتیبانی حقوقی، قانونی، فنی از آنها و تولید و عرضه مصالح و محصولات ساختمان‌سازی،
■ تأمین انواع وام برای کارکنان پایور ارتش، شرکت‌های تعاونی آجا و مؤسسات وابسته،

■ تغییر کاربری اراضی پادگان‌های فرسوده به‌منظور تأمین منابع مالی لازم، جهت احداث اماکن و تأسیسات نظامی جایگزین و منازل سازمانی مربوطه».

وام ازدواج، تسهیلات درمانی بیماری‌های صعب‌العلاج، وام قرض‌الحسنه جهیزیه، وام فرزندان چندقلو و تسهیلات و تخفیف‌های گردشگری و زیارتی از دیگر خدمات بتاجا به اعضاست.

بتاجا برای تحقق اهداف نام‌برده و به‌عنوان زیرمجموعه، چند شرکت و مؤسسه وابسته در اختیار دارد. اسامی و اطلاعات آنها طبق اطلاعات منتشر شده از سوی این نهاد از این قرار است:

- شرکت عمران توسعه‌گران پیشگام،
- مؤسسه مسکن‌سازان بتاجا،
- بتاجا شمال شرق کشور،
- شرکت عمران آبشار اسپادانا،
- شرکت عمران زهد فارس،
- مؤسسه بیمه بتاجا (صبا).

همین وضعیت در خصوص سایر نهادهای نظامی نیز وجود دارد. برای پرهیز از زمان و مراعات ظرفیت محدود این گزارش، درباره سایر نهادهای نظامی و نیروهای مسلح، صرفاً به معروف‌ترین تعاونی آنها که توصیفش در اول این فصل آمد. یعنی «بنیادهای تعاون» نیروهای مسلح به‌صورت مختصر پرداخته می‌شود.

۳-۳. تعاونی‌های مرتبط با سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

بنیاد تعاون سپاه پاسداران که پیش از طرح حکمت نیز وجود داشت، در سال ۱۳۶۵ تأسیس شده است. در ۳۱ استان کشور فعالیت‌های صنعتی و خدماتی ارائه می‌دهد و یکی از نیروهای توسعه زیرساختی کشور محسوب می‌شود. این بنیاد در سال ۲۰۲۳، توسط اتحادیه اروپا مشمول تحریم‌ها شده است [۲۳].

علاوه بر این بنیاد تعاون، مؤسسات تعاونی اعتبار کارکنان سپاه، تعاونی‌های مصرف و آموزش نیز وجود دارند. پروژه‌های

به این فهرست باید تعداد بسیار زیادی از تعاونی‌های مصرف مراکز آموزشی و پادگانی، تعاونی‌های درمانی و تعاونی‌های آموزشی ارتش را نیز اضافه کرد. رسته‌های شغلی مختلف مانند کارکنان غیرنظامی و بازنشستگان نیز هر یک تعاونی‌های مخصوص به خود را دارند. در واقع تهیه یک فهرست کامل تقریباً غیرممکن یا بسیار زمان‌بر و پرهزینه است. به‌خصوص اینکه یک مرجع رسیدگی واحد به تمام اینها وجود ندارد.

در این بین به دو نمونه از فعالیت‌های گسترده تعاونی‌های شاخص برای آشنایی بیشتر با اهمیت موضوع ارائه می‌شود:

الف-۲) تعاونی مسکن کارکنان اداره مهندسی نزاجا (سپهر)

این تعاونی که از سال ۱۳۵۹ مشغول فعالیت است، پروژه‌های معروفی مانند برج‌های چهارگانه منطقه ۲۲ شهرداری تهران در پهنه نارنجستان شهرک چیتگر و هفت کلان پروژه دیگر در تهران یا شهرهای دیگر کشور در دست احداث دارد. این تعاونی خدمات دیگری به اعضا یا غیر آن ارائه نمی‌دهد.

ب-۲) بتاجا

«بنیاد تعاون ارتش جمهوری اسلامی ایران با عنوان و برند بتاجا، یک مؤسسه غیرانتفاعی، دارای شخصیت حقوقی مستقل و وابسته به ارتش است که مرکز اصلی آن در تهران و ساختار و چارت سازمانی آن به‌صورت هیئت‌امنا و هیئت‌مدیره است که توسط مدیرعامل اداره می‌شود. هدف عمده آن تأمین مسکن کارکنان پایور ارتش...» بوده [۲۲] که طبق اساسنامه مصوب در سال ۱۳۷۲ معین شده است. برای نیل به این منظور و اقدامات بیشتر در راستای فعالیت‌های اقتصادی ثروت‌آفرین و ارزش‌آفرین در اقتصاد ملی، بتاجا اقدامات بعد از اصلاح اساسنامه در سال ۱۳۷۹ فعالیت‌های زیر را نیز انجام می‌دهد:

«... بخشی از اهداف بنیاد که از طریق سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت بر فعالیت‌های تجاری، بازرگانی، سرمایه‌گذاری، عمرانی و تولیدی، صنعتی، کشاورزی و خدماتی، با تأسیس شرکت‌ها، مؤسسات تابعه و وابسته و واحدهای تولیدی مورد لزوم صورت می‌گیرد؛ به‌صورت زیر است:

■ تأمین مسکن کارکنان پایور ارتش از طریق ساخت انبوه و سایر روش‌ها،

بنیاد تعاون فراجا برای ارائه خدمات ۹ گانه طرح حکمت که در مقدمه فصل اشاره شد، طبق اساسنامه خود، می‌تواند به فعالیت‌های اقتصادی، تجاری، بازرگانی بپردازد و از محل سود حاصله پس از پرداخت مالیات‌ها، به اعضای تعاونی‌ها خدمات ارائه دهد. همین موضوع بنیاد تعاون فراجا را بسیار بزرگ کرده است.

یکی از زیرمجموعه‌های بنیاد فراجا که خدمات تعاونی مصرفی را در واقع انجام می‌دهد، فروشگاه مجازی حکمت بنیاد فراجاست. این موضوع از آن موارد قانونی نیازمند اصلاح است که بدون بررسی فعالیت بنیادهای تعاونی و با صرف خواندن متون قانونی قابل کشف نبود. اساسنامه‌های تعاونی‌های نظامی باید محدوده فعالیت آنها را مشخص کنند. اگر این تعاونی‌ها (ممکن است در حال حاضر یا در آینده) به خدمات برخط مانند فروشگاه‌هایی اینترنتی اقدام کنند، باید یا در اساسنامه آنها ذکر شود، یا هر موقع اقدام کردند ملزم باشند با تغییر اساسنامه آن را ثبت کنند.

ترسیم وضع موجود نشان می‌دهد انواع تعاونی‌های نظامی نیروهای مسلح و کادر غیرنظامی آنها بسیار متنوع و گسترده هستند که فرایند نظارت بر آنها طبق هیچ قانونی مشخص نیست. بنیادهای تعاون نه تنها این گستردگی و تنوع را جمع نکرده‌اند - به استثنای بنیاد تعاون بسیج که به خوبی این کار را کرده است - خودشان به یک نهاد پردامنه و پر فعالیت تبدیل شده‌اند که بعضاً موارد فعالیت‌شان در اساسنامه‌های‌شان ذکر نشده است و از جایی که وزارت تعاون عملاً نمی‌تواند نظارتی بر آنها داشته باشد، این موارد ممکن است یا متعدد باشند یا آینده زیاد شوند.

نکته دیگر در خصوص رسیدگی به شکایت اعضاست. با توجه به اینکه نیروهای نظامی خواهان استقلال کامل تعاونی‌های‌شان هستند، اتاق تعاون، اتحادیه تعاونی‌ها و سایر مراجع قانونی در خصوص رسیدگی به شکایت اعضا نمی‌توانند در این مورد دخالت داشته باشند، بنابراین چنانچه قانونی برای استقلال این تعاونی‌ها ثبت شود، باز هم نیاز است مرجع رسیدگی به شکایت اعضای‌شان مشخص شود. در یک نمونه قابل ذکر و الگوبرداری، در اساسنامه بنیاد تعاون بسیج این مورد آورده شده و به وظایف بازرسان تعاونی سپرده شده است. همین الگو برای اساسنامه سایر بنیادهای تعاونی نظامی نیز قابل اجراست.

مسکن‌سازی بزرگی توسط بنیاد تعاون سپاه در مناطق مختلف از جمله منطقه ۲۲ تهران برای اعضا یا برای کسب درآمد تعاونی جهت ارائه خدمات رفاهی به اعضا صورت می‌گیرد که پس از کسر مالیات قانونی وفق ماده (۳۳) قانون مالیات‌های مستقیم این مبالغ به توزیع خدمات تخصیص می‌یابد.

۳-۴. تعاونی‌های مرتبط با نیروهای بسیج

آموزشی، وام، مسکن، درمانی، تعاونی مصرف، درمان براساس ماده (۷) اساسنامه از خدمات تعاونی بسیج است. نکته حائز اهمیت شفافیت زیرمجموعه‌های بنیاد تعاونی بسیج و عدم تعدد تعاونی‌های مختلف است. در واقع بنیاد تعاونی بسیج به نحوی به صورت یک اداره کل تعاون عمل کرده است و همه انواع تعاونی را در قالب خدمات مؤسسات تابعه مشخص در خود جای داده است. شعب استانی نیز طبق ضوابط مشخصی می‌توانند ارائه درخواست کنند و با موافقت هیئت امنای تأسیس شوند. این موضوع به نظم‌دهی مجموعه بسیار کمک کرده است و دیگر شاهد آن حجم و تنوع پراکنده تعاونی‌ها در مجموعه‌ای مثل ارتش نیستیم که مرجعیت نهایی نظارت، تصدیگری و حکمرانی آن پیچیده باشد. هرگونه تصمیم در رأس بنیاد تعاون در تمام بدنه آن جاری می‌شود و هیچ تصمیمی در نقاط مختلف بدون هماهنگی انجام نمی‌گیرد.

۳-۵. تعاونی‌های مرتبط با ستاد کل نیروهای مسلح

در ستاد کل نیروهای مسلح نیز کنار تمام انواع تعاونی‌های مرتبط با بازنشستگان یا کارکنان و تعاونی‌های مصرف و...، بنیاد تعاون ستاد بعد از طرح حکمت تأسیس شد؛ اما این بنیاد، مانند سایر بنیادهای تعاون نیروهای مسلح، جامع تعاونی‌های ذیل ستاد کل نشد. به این معنا که مانند بنیاد تعاون بسیج امور مربوط به تأسیس، سیاستگذاری و نظارت بر سایر تعاونی‌های موجود در ستاد کل را ذیل بنیاد تعاون آن گرد نیآورد و همگی به صورت تعاونی‌های موازی در حال فعالیت هستند.

۳-۶. تعاونی‌های مرتبط با فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا)

ذیل مجموعه فراجا نیز تعاونی‌های متعددی وجود دارد و مانند بقیه سازمان‌های نظامی، یک بنیاد تعاون وجود دارد.

۴. مروری بر تعاونی‌های نیروهای مسلح در سایر کشورها

■ لهستان

اهمیت بررسی لهستان آن است که قانونگذاری برای تعاونی‌های نظامی را از سال ۱۹۱۸ آغاز کرده است و در سال ۱۹۲۲ نخستین مجموعه جامع قوانین تعاونی‌های نظامی را تصویب کرد. وظیفه نخستین آنها ساخت خانه بود؛ اما بعدها همگی تعاونی‌های توزیعی شدند. لهستان، تنها کشور اروپایی است که در طی یک دهه یعنی تا سال ۱۹۲۸ م. بیش از ۳۰۰ تعاونی ارتشی ایجاد کرد. کار آنها به حدی بالا گرفته بود که مجموعه سکه‌های اختصاصی ضرب می‌کردند و برای مبادلات در میان اعضا توزیع می‌کردند. این مسئله نشان می‌دهد تا چه حد گستره بزرگی از خدمات به نیروهای نظامی را ارائه می‌دادند، اما نکته دیگری که باز لهستان را منحصر به فرد می‌کند این است که لهستان تنها دارنده اتحادیه تعاونی‌های نظامی است. این اتحادیه کارش حسابرسی تعاونی‌های نظامی و ایجاد شفافیت مالی در آنهاست [۲۵].

■ کانادا

در کانادا، تعاونی‌های نظامی به ویژه در حوزه تأمین مالی و وام‌دهی فعالیت می‌کنند. این تعاونی‌ها به نظامیان و خانواده‌های آنها وام‌های کم بهره می‌دهند و از این طریق به بهبود وضعیت اقتصادی آنها کمک می‌کنند. همچنین برنامه‌های آموزشی برای تقویت مهارت‌های شغلی پرسنل نظامی نیز در این تعاونی‌ها ارائه می‌شود. در کانادا نیز تعاونی‌های نظامی توسط وزارت دفاع ملی (Department of National Defence - DND) به همراه اداره امور کهنه‌سربازان (Veterans Affairs Canada) تحت نظارت وزارت دفاع قرار دارند. این وزارتخانه‌ها به ارائه خدمات به پرسنل نظامی، بازنشسته‌ها و خانواده‌هایشان می‌پردازند و تعاونی‌ها به عنوان یکی از منابع حمایتی آنها محسوب می‌شوند [۲۶].

■ انگلستان

تأسیس نخستین تعاونی نظامی در انگلستان یعنی انجمن تعاونی ارتش و نیروی دریایی در سال ۱۸۷۱ میلادی اتفاق افتاد. این تعاونی به حدی بزرگ بود که برای کسب درآمد بیشتر و ارائه خدمات به نیروهای نظامی در بیرون از مرزهای کشور، در هند

مطالعات تطبیقی همواره با بیم و امید همراه هستند. این نگرانی درباره آنها وجود دارد که شرایط منحصر به فرد کشور یا جامعه هدف را لحاظ کنند و به قیاس‌های اشتباه یا احکام دور از واقع نسبت به آن میرا باشند. از سوی دیگر این امکان را فراهم می‌کنند تا با مشکلات، رویه‌های موجود، ابداعات خلاقانه و راه‌حل‌های تجربه شده بتوانند در کم کردن هزینه‌های زمانی، انسانی و مالی، ما را به نتایج مطلوب‌تری برسانند. برای لحاظ کردن این دو امر، کشورهای انتخاب شده برای این مطالعه، در دو دسته کشورهای پیشرو و متقدم در حوزه تعاونی‌های نظامی و کشورهای بی که تا حدودی شباهت‌های فرهنگی، منطقه‌ای، اقتصادی و مشترکات احتمالی با کشور ایران دارند انتخاب شده‌اند. البته باید توجه کرد به سبب ابعاد و مؤلفه‌های بی‌شمار و نیز به سبب مؤلفه‌هایی که کشورها را متمایز و متفاوت از دیگری می‌کنند مانند ساختار اجرایی کشور، قدرت و نفوذ نیروهای نظامی، میزان حضور آنها در عرصه‌های اقتصادی، موقعیت جغرافیای اقتصادی - سیاسی کشورها، خرده‌فرهنگ‌های مرتبط و ... دستیابی به یک شباهت رضایت‌بخش، بسیار پایین است. به این دشواری‌ها باید دسترس نبودن اطلاعات مرتبط با برخی کشورهای همسایه مانند عربستان سعودی، پاکستان و ترکیه را هم افزود.

■ ایالات متحده آمریکا

در ایالات متحده، تعاونی‌های نظامی تحت نظارت وزارت دفاع (Department of Defense - DoD) قرار دارند. این وزارتخانه به صورت مستقیم بر روی تعاونی‌های نظامی نظارت می‌کند و به عنوان یک تنظیم‌کننده برای ارائه خدمات و حمایت‌های مالی به پرسنل نظامی و خانواده‌هایشان عمل می‌کند. همچنین همکاری با نهادهای خصوصی خدمات دهی به نظامیان و بازنشستگان نظامی (Military and Veteran Affairs) که با تعاونی‌های نظامی همکاری کنند باید قرارداد و عملکردشان تحت نظارت وزارت دفاع باشد. تعاونی‌های مالی و اعتباری نیز از تعاونی‌های مشهور نظامی در آمریکا هستند که به اعضای خود یعنی پرسنل نظامی و کادری خدمات مالی ویژه ارائه می‌دهند [۲۴].

استفاده می‌کنند در سایر موارد باید تابع قوانین ایالتی باشند، تعاونی‌های نظامی تحت نظارت وزارت دفاع (Ministry of Defence) و همچنین نهادهای خاصی مانند جامعه خدمات مشترک دفاع (Defence Services Cooperative Society) قرار دارند. این نهادها به منظور تأمین نیازهای اقتصادی و بهبود سطح زندگی پرسنل نظامی و خانواده‌های آنان به فعالیت می‌پردازند [۲۸].

■ ژاپن

کشور ژاپن از آن دسته کشورهایی است که اکثریت روستاییان آن در یک یا چند تعاونی عضویت دارند؛ اما تعاونی‌ها از استقلال اداره بالایی برخوردارند که به سبب فرهنگ تعاون و قدمت فعالیت تعاونی‌ها در این کشور است. برخی نهادهای واسط غیردولتی نیز به حمایت‌های غیرمالی تعاونی‌ها در این کشور مشغولند. بخش دولتی، کمترین نقش را در اداره امور مرتبط با تعاونی‌ها در این کشور برعهده دارد و ژاپن بعد از جنگ جهانی دوم جزو کشورهایی با اهمیت پایین نیروهای نظامی طبقه‌بندی می‌شود. با این حال تعاونی‌های نظامی در ژاپن، تحت نظارت وزارت دفاع (Ministry of Defense) و همچنین سازمان خدمات اجتماعی نظامی (Self-Defense Forces Social Welfare Association) فعالیت می‌کنند. این نهادها، خدمات متنوعی از جمله تأمین مسکن و خدمات بهداشتی برای پرسنل نظامی و خانواده‌هایشان ارائه می‌دهند. تعاونی‌های نظامی بیشتر بر روی بهبود کیفیت زندگی نظامیان و خانواده‌های آنها تمرکز دارند. این تعاونی‌ها خدمات مسکونی، بهداشتی و تفریحی ارائه می‌دهند و تلاش می‌کنند تا با ایجاد امکانات مناسب، کیفیت زندگی پرسنل نظامی را ارتقا دهند [۲۹].

شکل (۱) ساختار تعاونی‌های نظامی در سایر کشورها را نشان می‌دهد.

فروشگاه ایجاد کرده بود، اما تعاونی دیگر نظامی که در سال ۱۸۹۴ تشکیل شد، از سوی ارتش نبود و صرفاً توسط افسرانی تأسیس شد که فقیر بودند و امکان خوردن غذای با کیفیت را نداشتند. اما چنان پیشرفتی کرد که در چند ایالت صاحب شعبه شد و در نهایت در جنگ جهانی مسئولیت تأمین غذای ارتش را به کمک چند نهاد دیگر عهده‌دار شد [۱].

■ آلمان

در آلمان، تعاونی‌های نظامی تحت نظر وزارت دفاع فدرال (Federal Ministry of Defence) قرار دارند. این وزارتخانه وظیفه نظارت بر فعالیت‌های نظامی و تأمین اجتماعی پرسنل نظامی را برعهده دارد، اما در عین حال آن بخش از تعاونی‌های نظامی آلمان که به تأمین خدمات اجتماعی و بهبود شرایط معیشتی پرسنل نظامی مشغول هستند، تحت نظر نهادهای محلی کشور فعالیت می‌کنند [۲۶].

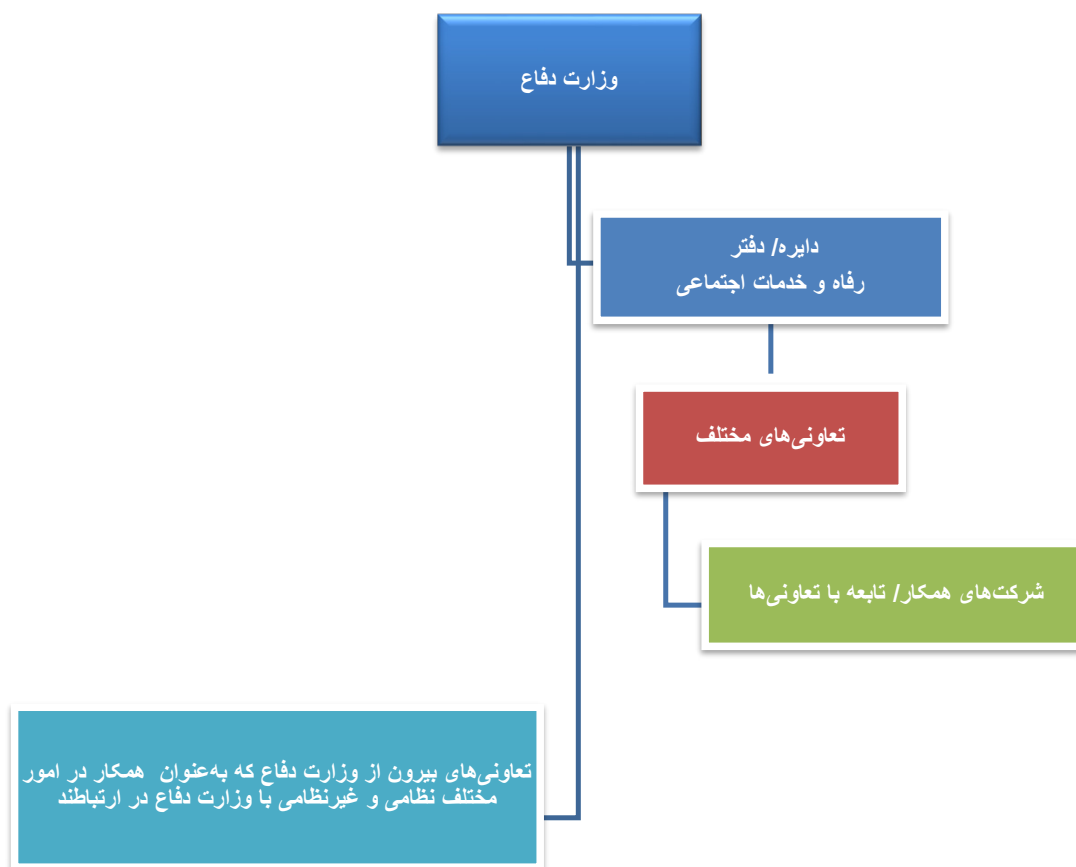
■ فرانسه

در فرانسه، این تعاونی‌ها با هدف کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی در تأمین نیازهای نظامی، با صنایع مختلف همکاری می‌کنند. همچنین این تعاونی‌ها ممکن است به تأمین خدمات مشاوره و آموزشی نیز بپردازند. تعاونی‌های مرتبط با نیروهای مسلح تحت نظارت وزارت دفاع (Ministère des Armées) قرار دارند. این وزارتخانه، مسئول بررسی و نظارت بر تمامی جنبه‌های مربوط به رفاه نظامی و برنامه‌های اجتماعی برای پرسنل و خانواده‌های آنهاست [۲۷].

■ هند

در هند که یکی از کشورهای موفق در حوزه تعاونی‌ها به‌طور کل است و تعاونی‌ها به‌جز در حوزه ثبت و فعالیت که از قانون فدرال

شکل ۱. ساختار سازمانی تعاونی‌های نظامی در جهان

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

در یک جمع‌بندی برای این قسمت می‌توان گفت در تمام کشورهای بررسی شده، تعاونی‌های نظامی یا به‌صورت مستقیم یا به‌واسطه دفتر ارائه خدمات رفاهی به کارکنان و بازنشستگان نظامی تحت نظارت وزارت دفاع آن کشور قرار دارند و وظایف تنظیم‌گری و هماهنگی را وزارت دفاع برعهده دارد.

اگر تعاونی‌های نظامی بخواهند با مؤسسه یا شرکت‌های خدمات‌دهنده خصوصی همکاری کنند، باید با مجوز و نظارت وزارت دفاع باشد. همچنین تعاونی‌های غیرنظامی و عادی که در کشورها وجود دارند اگر بخواهند در یک پروژه با وزارت دفاع همکاری اقتصادی، نظامی یا خدماتی داشته باشند، در طی مدت انجام کار، جزو تعاونی‌های نظامی قلمداد می‌شوند. تنها در یک مورد استثنایی در لهستان برای نظارت بر امور مالی و دعاوی حقوقی تعاونی‌های نظامی، یک اتحادیه تعاونی‌های نظامی تحت نظارت وزارت دفاع تشکیل شده است که به این امور به‌صورت تخصصی رسیدگی می‌کند.

در این کشورها وزارت تعاون، اتاق تعاون یا سایر ساختارهای رسمی مرتبط با تنظیم‌گری، تصدیگری و نظارت بر امور تعاونی‌ها وجود ندارد و بنابراین کمترین میزان اصطکاک و تداخل یا ابهام در تقسیم وظایف را دارند. همچنین نبود قانون جامع تعاون تناقضات حقوقی کمتری را ایجاد کرده است. در بخش بعدی تلاش شده است براساس شرایط داخلی کشور، براساس این تجارب پیشنهادها و راهکارهایی ارائه شود.

۵. جمع‌بندی و پیشنهادهای

بخش تعاون شدند و به واسطه ماده (۷۱) «کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی» شد. یعنی ماده (۱۴۷) قانون شرکت‌های تعاونی سال ۱۳۵۰ که صراحت استقلال تعاونی‌های نظامی را داشت نیز ملغی شد. از این گذشته به موجب مواد (۴۳)، (۵۱) و (۷۳) قانون بخش تعاون (مصوب سال ۱۳۷۰ و اصلاحات بعدی آن تا سال ۱۳۹۳) وزارت تعاون و اتاق تعاون حق مداخله و نظارت در همه تعاونی‌ها را یافته بودند و این موارد همگی با اصل استقلال تعاونی‌های نظامی در تضاد است. مادامی که قانون صراحت استقلال تعاونی‌های نظامی را لحاظ نکند، آنها در مواردی از اساسنامه و فعالیت دچار ابهام قانونی ناخواسته هستند.

د) مواردی همچون مجامع عمومی، ذکر نوع تعاونی به موجب موضوع فعالیت، مشخص شدن شرایط عضویت، حق عضویت یا خرید حداقل سهام لازم برای عضویت، ارزش پایه هر سهم، شرایط خروج عضو از موضوعات مرتبط با اصول تعاونی در جهان و ایران هستند که حتی با وجود استقلال تعاونی‌های نظامی، برای حفظ ماهیت تعاونی بودنشان لازم است در اساسنامه‌ها قید شوند.

۶ بررسی میدانی تعاونی‌های نظامی در ایران نیز نشان داد:

الف) تعاونی‌های نظامی در ایران دارای انواع فراوان، گستردگی زیاد و پیچیدگی‌های ساختاری هستند؛ وضعیتی که بعد از تشکیل بنیادهای تعاون در نیروهای مسلح به واسطه طرح حکمت که از دهه هفتاد خورشیدی به بعد به وجود آمده است. پیشنهاد می‌شود برای جلوگیری از موازی‌کاری و ایجاد نظم و امکان سیاستگذاری و نظارت بهتر، تعاونی‌های متعدد در هر شاخه نظامی، یا در بنیادهای تعاون ادغام شوند یا به واسطه یک قانون، تحت نظارت بنیادهای تعاون هر شاخه نظامی در آیند. در این مورد، الگوی اساسنامه و سازمانی بنیاد تعاون بسیج الگوی خوب و قابل اجرایی به نظر می‌رسد.

ب) موضوع نسبت استقلال تعاونی‌های نظامی با مسئله وظایف دولت در خصوص بخش تعاون و وظایف تعاونی‌ها در اقتصاد ایران که به موجب اصول (۴۳) و (۴۴) قانون اساسی در قسمت طرح مسئله عنوان شده بود نیز با این گستردگی و پیچیدگی تعاونی‌های نظامی در ارتباط است. پیشنهاد می‌شود برای رفع این مورد یعنی رفع قطع ارتباط کامل دولت از تعاونی‌ها که بخش رسمی اقتصاد ایران هستند و در عین حال حفظ استقلال کامل

۱ منظور از تعاونی‌های نیروهای مسلح، تعاونی‌های مرتبط با معیشت نیروهای مسلح، تعاونی‌های فعال در ارائه خدمات فنی به صنایع نظامی و تعاونی‌های غیر نظامی، اما همکار با پروژه‌های مختلف نیروهای مسلح است.

۲ مطالعات در مورد تاریخ و عملکرد تعاونی‌های نظامی در جهان نشان می‌دهد موضوع و اهمیت آنها فراتر از بهبود معیشت کارکنان نظامی است. سازماندهی‌های ضروری در هنگام جنگ‌ها، کمک به توسعه صنایع دفاعی، کمک به توسعه اقتصادی کشورها و توسعه شهری از خدمات آنهاست که پرداختن به آنها را ضروری کرده و در شرایط کنونی منطقه ژئوپلیتیک ایران به اولویت تبدیل می‌کند.

۳ با توجه به ساختار سازمانی بخش تعاون و تکالیف قانونی این بخش در ایران، باید نحوی از همکاری و استقلال تعاونی‌های نظامی با ساختار دولتی تعاونی رقم بخورد که بتواند ضمن رفع دغدغه‌های امنیتی نیروهای مسلح، امکان هماهنگی با سیاست‌ها و چشم‌اندازهای بخش تعاونی کشور نیز فراهم شود.

۴ آنچه از مطالعات سایر کشورها و تاریخ تعاونی‌های نیروهای مسلح به دست می‌آید این است که تعاونی‌های نظامی باید استقلال و حتی تا حدودی تفاوت از تعاونی‌های متداول را به سبب نوع مدیریت‌شان داشته باشند.

۵ بررسی‌های متون قانونی و تاریخ قانونگذاری در ایران - عنوان شده در جدول (۲) بخش پیشینه تقنینی این گزارش - نشان می‌دهد که:

الف) از سال ۱۳۳۴ تا ۱۳۷۰ به سبب قوانین مرتبط با تعاونی‌های نظامی و از همه مهمتر به موجب ماده (۱۴۷) قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰، تعاونی‌های نظامی از استقلال قانونی و الزامات مختلف آن در ابعاد گوناگون حسابرسی و نظارت، تشکیل و تأسیس و سایر امور به صورت کامل بهره‌مند بوده‌اند.

ب) تمام تعاونی‌های نیروهای مسلح (نظامی) از سال ۱۳۳۴ تا ۱۳۷۰ به موجب قوانین مختلف، باید تحت نظارت وزارت دفاع می‌بودند.

ج) از سال ۱۳۷۰ به موجب تصویب «قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران» با ماده (۶۹) قانون مذکور کلیه شرکت‌های تعاونی بدون قید لفظ استثنا بودن تعاونی‌های نظامی، ملزم به ایجاد تغییرات اساسنامه‌های خود جهت تطبیق با قانون

بخش تعاون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن عنوان شود. شایان ذکر است پیش از این نیز تصویب چنین ماده‌واحدی مسبوق به سابقه بوده است. در سال ۱۳۷۰ مجلس شورای اسلامی قانون «مستثنا شدن سازمان مرکزی تعاون روستایی از شمول قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران» را تصویب کرده است و در سال ۱۳۷۳، قانون «انتقال کلیه وظایف مربوط به تأسیس، اداره و نظارت تعاونی‌ها و اتحادیه‌های فرش دستباف روستایی به وزارت جهاد سازندگی» را به تصویب رسانیده است.

د) با توجه به اینکه داور فعلی اختلافات، حسابرسی‌ها و نظارت بر برخی امور عمومی تعاونی‌های غیرنظامی در کشور اتاق تعاون است و شاید به سبب مسائل امنیتی امکان ارائه شکایت‌ها و اختلافات تعاونی‌های مصرفی، مسکن و... نیروهای مسلح به اتاق ممکن نیست، پیشنهاد می‌شود یک اتحادیه تعاونی‌های نظامی تشکیل شود تا امور مربوط به نظارت و حل اختلاف تعاونی‌ها را انجام دهد. این پیشنهاد هم‌راستا با وظایف تصریح شده اتحادیه‌های تعاونی در قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران نیز است. (و) از آنجاکه این اتحادیه همچنین می‌تواند نقش هماهنگ کننده، هم‌افزا و توسعه‌بخش بین تمام تعاونی‌های نیروهای مسلح کشور و نیز بین آنها با ساختار متولیان بخش تعاون مانند وزارت تعاون را داشته باشد، امکان مشارکت تعاونی‌های نظامی در اقتصاد ملی و پیشبرد اهداف بخش تعاون راهگشا خواهد بود.

تعاونی‌های نظامی، در بخش اساسنامه تعاونی‌ها یک بند اضافه شود که خط‌مشی‌گذاری‌هایی که سالیانه با نظر فرماندهی معظم کل قوا صورت می‌گیرد، پیشاپیش توسط مدیرعامل تعاونی با سیاست‌های جاری کشور در خصوص بخش تعاون، مانند سند توسعه تعاون، سند برنامه‌های پیشرفت پنج‌ساله که دعوت و ایجاد فرصت برای تعاونی‌ها جهت حضور در عرصه‌های ملی هستند یا آنها را به سمت استفاده از تکنولوژی‌های تک و دستاوردهای دانش‌بنیان، تأمین انرژی پاک و مانند اینهاست، تطبیق داده شوند. در حال حاضر این تعاونی‌ها به صورت نانوخته برخی سیاست‌های کلان را در خط‌مشی‌گذاری‌های سالیانه خویش لحاظ می‌کنند. قید این مورد علاوه بر رسمیت بخشیدن به تصمیم سازنده آنها می‌تواند به تحقق هدف تعاونی در قانون اساسی نیز کمک کند. از حیث ساختاری هم پیشنهاد می‌شود همه تعاونی‌های نظامی در ایران یک اتحادیه تعاونی‌های نظامی تشکیل بدهند که به امور دعاوی حقوقی، حسابرسی و ایجاد ارتباط و هماهنگی با وزارت تعاون با قیود خاص که اصل استقلال و حفظ امنیت و اطلاعات نیروهای نظامی را مخدوش نکند و تنها یک دریچه همکاری غیرالزام‌آور و داوطلبانه بین تعاونی‌های نظامی و وزارت تعاون باشد.

ج) برای تحقق قانونی استقلال تعاونی‌های نظامی، پیشنهاد می‌شود یا به صورت یک ماده‌واحد یا به صورت یک ماده الحاقی به قانون بخش تعاون به صراحت استقلال تعاونی‌های نظامی از قانون

جدول ۳. پیشنهادهای اجرایی

ردیف	مسئله	نوع توصیه	پیشنهاد	الزامات و قیود اجرایی	دستگاه متولی	زمان‌بندی اجرا	ملاحظات
۱	بخش تعاونی جمهوری اسلامی ایران به موجب مواد (۷۰) و (۷۳) استقلال تعاونی‌های نظامی از بین رفت و به لحاظ قانونی مشمول نظارت‌ها و مداخلات وزارت تعاون و اتاق تعاون قرار گرفتند.	اصلاحی - اصلاح قانون	از آنجاکه استقلال این تعاونی‌ها در همه کشورهای جهان بنا بر دلایل امنیتی ضروری است و مراعات می‌شود و در ایران نیز همین روال در عمل وجود دارد، پیشنهاد می‌شود برای جلوگیری از پیامدهای حقوقی این خلأ قانونی، با تصویب مجلس شورای اسلامی این استقلال به تعاونی‌های مذکور بازگردانده شود.	تصویب یک ماده‌واحد مبنی بر مستثنا بودن تعاونی‌های نیروهای مسلح از هر سه نوع عنوان شده در این گزارش از شمول قانون بخش تعاونی.	مجلس شورای اسلامی	کوتاه‌مدت	از آنجاکه استثنا کردن سازمان مرکزی تعاون روستایی و تعاونی‌ها و اتحادیه‌های فرش دستباف از شمول قانون تعاون یا نظارت وزارت تعاون پیش‌تر با یک ماده‌واحد اتفاق افتاده است، پیشنهاد می‌شود طبق همین منوال، طی یک ماده‌واحد تعاونی‌های نظامی نیز از شمول این قانون مستثنا شوند.

ردیف	مسئله	نوع توصیه	پیشنهاد	الزامات و قیود اجرایی	دستگاه متولی	زمان بندی اجرا	ملاحظات
۲	قوانین و ساختارهای دولتی بخش تعاون در کنار وظایف محوله قانون اساسی و سایر قوانین به این بخش، برخی سیاستگذاری‌ها را در آن الزامی کرده است. در عین حال برخی همکاری‌ها بین تعاونی‌های نظامی با دولت می‌تواند به توسعه این حوزه کمک کند و مورد سوم اینکه با حذف اتاق تعاون و وزارت تعاون از امور نظارتی بر تعاونی‌های نیروهای مسلح، برخی موارد دآوری و نظارتی بر امور این تعاونی‌ها بدون متولی باقی‌مانده است.	اجرایی سیاستی	پیشنهاد می‌شود نهادهای نظامی و انتظامی (نیروهای مسلح) دارنده تعاونی موظف شوند با هم یک اتحادیه تعاونی‌های نیروهای مسلح تشکیل دهند با هدف: ۱. انجام امور نظارتی بر تعاونی‌های نیروهای مسلح، ۲. انجام دآوری‌های احتمالی در امور داخلی تعاونی‌های مذکور، ۳. هماهنگی با دولت در موارد ضروری یا موارد همکاری برای توسعه بخش تعاون و توسعه اقتصادی.	موافقت فرماندهی کل قوا	بنیادهای تعاون نیروهای مسلح	میان مدت	
۳	پراکندگی جغرافیایی و گستردگی تعاونی‌های نیروهای مسلح در برخی موارد موجب شده است کار نظارت و هماهنگی آنها دشوار باشد.	اجرایی - سیاستی	مانند رویه موجود در تعاونی‌های نیروهای مقاومت بسیج که همه امور تعاونی‌های مرتبط با این سازمان را تحت مدیریت، سیاستگذاری و نظارت بنیاد تعاون بسیج در آورده است پیشنهاد می‌شود تمام تعاونی‌های نیروهای مسلح در تمام کشور تحت مدیریت واحد و نظارت بنیادهای تعاون نیروهای مسلح قرار بگیرند.	افزافه کردن یک بند به اساسنامه بنیادهای تعاونی نیروهای مسلح متناسب با حق و وظایف لازم با مدیریت جامع تعاونی‌های مذکور.	بنیادهای تعاون نیروهای مسلح	کوتاه مدت	

[1] Fortescue, J., A Short Account of Canteens in the British Army. 1928, Cambridge: Cambridge University Press.

[۲] همکاری تعاونی‌ها با ارتش کانادا.

Available from: www.cooperative.com/programs-services/bts/cooperatives-and-the-military/Pages/default.aspx.

[۳] اظهار نظر کارشناسی درباره لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۰۳۹۳.

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/793152>.

[۴] اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» (مخصوص صحن علنی)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۰۳۹۳-۱.

[۵] اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه الحاق سازمان تعاونی کادر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (اتکا) به فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی» شماره مسلسل: ۱۲۵۶۶.

[۶] مردانی، محمدرضا، شناسایی عوامل مؤثر و پیامدهای مرتبط با خط‌مشی‌گذاری با محوریت مأموریت‌های بنیاد تعاون وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ج.ا.ایران (ودجا) مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران، مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۱۴۰۱. ش ۲۴.

[7] Anne Marie, B., Privatizing Welfare in the Middle East: Kin Mutual Aid Associations in Jordan and Lebanon. 2010: Indiana University Press.

[8] Halina, T., Spółdzielczość polska w kampanii wrześniowej i antyhitlerowskim ruchu oporu na terenie Generalnego Gubernatorstwa (1939-1945) (in Polish). 2004: Spółdzielnia Pracy Czasopisma Spółdzielca.

[۹] قانون تشکیل سازمان تعاونی مصرف کادر نیروهای انتظامی.

Available from: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94380>.

[۱۰] قانون تکمیل و توسعه کارخانجات سازمان تعاون مصرف کادر نیروهای مسلح.

Available from: <https://lamtakam.com/law/>

گزیده سیاستی

بنا بر ملاحظات امنیتی ضرورت دارد تعاونی‌های نیروهای مسلح از شمول قانون بخش تعاون خارج شده و به منظور رفع پیامدهای آن و ایجاد تعامل سازنده بین تعاونی‌های مذکور با نهادهای متولی این بخش، اتحادیه تعاونی‌های نظامی ایجاد شود.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۱۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir